

Людина, яка вміла радіти

Віктор Малахов, Тетяна Чайка

Пішов із життя Віталій Георгійович Табачковський – велика й щира душа Київської філософської школи. Пішов, ледве сягнувши за межу 60-ліття.

Енергійний, азартний, гучноголосий, Табачковський мав дивовижний хист бути присутнім. Непереборно присутнім у повсякденній тусівці Інституту філософії НАНУ, у дружньому колі колег і однодумців, у сучасному філософському дискурсі. У всіх цих аспектах присутність Віталія Табачковського залишиться надовго, хоч би як стискалося серце від нинішньої порожнечі.

До Інституту, де йому судилося пропрацювати все доросле життя, Віталій Табачковський потрапив просто зі студентської лави. Іще студентом він під проводом учителя, а згодом і друга – так само на все життя – Ігоря Бичка, вивчає сучасну західну філософію, особливо переймаючися духом і проблематикою екзистенціалізму та персоналізму. Ті, кому пощастило на межі 60–70-х слухати перші виступи Табачковського в університетській аудиторії (а до цієї генерації студентства належать і автори цього допису), мають добре пам’ятати, як свіжо та переконливо викладав він своє розуміння засад модерної філософії людини.

В Інституті Віталій швидко залучається до кола розмислів, що їх згодом сам і опише як творчий фарватер київських філософів-шістдесятників – найближчих Віталієвих колег: Володимира Шинкарука, Олександра Яценка, Вадима Іванова. Тодішні здобутки лідерів Київської світоглядно-антропологічної школи нині можна оцінювати по-різному. У кожному разі важливо віднайти (або не забути, не втратити) адекватний підхід до їх осмислення. Розвиваючись у просторі своєрідної «міжпарадигмальності», прирадянська (назвімо її так) філософська думка тих часів за позитивним змістом не зводилася ні до офіційного марксизму, ні до механічних запозичень із Заходу. Чим вона була насправді – це пізніше намагався з’ясувати, зокрема, сам Табачковський. Гадаємо, проблема досі залишається відкритою.

Починаючи з перших кроків свого самовизначення як члена інститутської філософської спільноти, Віталій зосереджує увагу на питаннях особистісного буття людини, а також людинотворчого і культуротворчого потенціалу практики. Показовою для київської філософії настануної доби стала монографія «Людське світовідношення: даність чи проблема?» (1993). У ній передусім відбилася тема світовідношення, аналіз якої у вітчизняній літературі 80–90-х років правив за своєрідний спосіб вивільнення від «світоглядного» диктату. Табачковський до того ж прагне довести, що людське світовідношення є саме не даністю, а проблемою. Необхідність його визначення незмінно залучає людську особистість до ситуації відкритого екзистенціального вибору.

Утім – хай нам вибачать ті, хто вважає інакше, – уявляється, що найголовніше, найпосутніше для Віталія перебувало в дещо іншому смисловому просторі. Рішучість, стійкість, покладання на волю, вимогливість до себе й інших – усі ці типові «екзистенціальні» якості, безперечно, знаходили місце й у теоретичних зацікавленнях Табачковського, і в його ставленні до життя. І все-таки невідомі інтонації справжнього живого голосу Віталія починають бриніти в його писаннях тоді, коли на авансцену виходить урівноваженіший, укорінений у буттєвості образ людини, який поєднує індивідуальність і природність, цілеспрямованість і рідкісну чутливість до життя навколо, прагнення до справедливості та здоровий глузд. «Розважливість» – це одне з ключових

понять у працях Табачковського пізнього періоду і, на наш погляд, одна з визначальних рис його особистої вдачі. Поруч із нею слід поставити ще й незмінну налаштованість на позитивне: тут Віталій явно належав до тих, для кого напівпорожня склянка завжди виявиться радше напівповною, нехай навіть води в ній на самому дні. Гадаємо, саме поєднання зазначених якостей окреслює напрям, у якому зосереджується і філософсько-антропологічний пошук Віталія в його зрілих працях.

На цьому шляху постають характерні, несумісні з будь-якою патетикою, а проте життєво важливі відкриття. Отож у «Людськом світовідношенні...» подибуємо вдумливе слово про інстинкт виживання, «неймовірну <...> здатність людини пристосовуватися до різних, часом найекстремальніших обставин». Ця здатність пов’язана зі спроможністю дистанціюватися від безпосередньої суті процесу життєдіяльності, виробити «ігрове» ставлення до тих його обставин, яких суб’єкт не в змозі (поки що або взагалі) змінити. Щоразу ставати в позу «лобового» руйнівника відчужених соціальних структур – «життя не вистачить», – «приміряє» автор позицію пересічного індивіда. Найчастіше цей індивід чинить інакше: напрацьовує «“ігрове” (коли іронічно-очікувальне, коли цинічне) ставлення <...> до будь-яких інституційованих форм всезагальності – а чи не “дурять” “нашого брата”, чи не є ця всезагальність вигадкою?».

Як конкретний приклад такого світоставлення Табачковський згадує феномен «швейкізму», показовий не тільки для чеських земель. Таке налаштування владисте й українській самосвідомості. Бурлеск «Енеїди» Котляревського, Гоголів гумор показують цілорозумно поєднання іронії, самоіронії, здорової тверезості в поглядах на життя і поваги до непроминальних цінностей існування людини; всі ці якості – наважимося так сказати – незмінно позначали ту атмосферу, яку любив і вмів підтримувати навколо себе Віталій. Маємо вдома подарунок від нього: кишенькове видання «Енеїди», таке ось дорогоцінне вітання...

Підсумкову книжку «Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках “неевклідової рефлексивності”» (2005) Табачковський писав уже буди тяжко хворим, коли не те що філософська творчість, а звичайне підтримання фізичного існування потроху ставало виснажливою працею. А книжка вийшла світлою, надзвичайно багатою на антропологічну проблематику і не просто провокативною (цього добра у нас нині й так досить), а саме розважливою.

Сподівану мету цієї праці Табачковський убаचाє в перерозгляданні антропологічної рефлексії «з гучних слів, що ними нерідко

грішить гуманістика, на спроби зарадити стражденнєй і часто безпорадній істоті у розв’язанні повсякденних проблем існування – до того ж тоді, коли Ното перебуває у кризовому стані». Всупереч надокучливій патетиці екстравагантностей і аномалій, всупереч практиці самовпевненого мисленнєвого експериментування над життям, перед філософською антропологією поставлено засадничий Гіпократів імператив: «Не зашкодь». Практично-педагогічну спрямованість книжки конкретизовано через постійні вимоги «розважливості», пошук позитивних начал сьогоденного людського буття, повагу до «серединного становища» людини. Життєво важливою річчю для кожного є встановлення і збереження такої серединної точки тотожності собі, відповідності власному буттю – точки, звідки починається й «угаразднення» світу довкола себе. Осмислюючи під цим кутом зору поняття «турботи про себе» (Фуко), Табачковський наголошує телеологічний момент: примирення, досягнення «злагоди з собою» й зі світом як життєве завдання особистості. На підкріплення цієї тези він згадує Сковороду; здається, можна згадати ще й Винниченків «конкордизм».

Щиро кажучи, особисто для нас не є надто близькою ні зазначена теза, ні пов’язаний із нею спосіб практичної зорієнтованості життя. Маємо, однак, визнати: краще з того, що така зорієнтованість узагалі обіцяє людині, було переконливо й привабливо засвідчено моральним налаштуванням самого Віталія, його життєрадісною вдачею.

Чому, до речі, нітрохи не заважало те, що протягом усього життя він не шкодував часу й зусиль, коли треба було комуся допомогти, не ремствував, якщо доводилося – а бувало й таке – виконувати за когось обтяжливу роботу. Просто йому було добре тоді, коли добре було людям навколо, коли йому посміхався

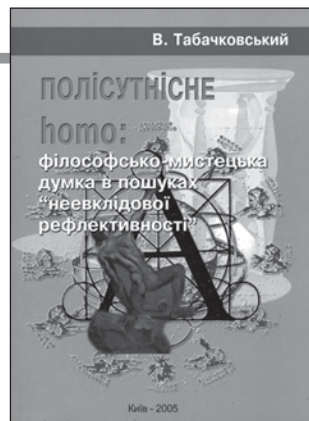
«угаразднений» світ, де ніхто не страждав, а вдома панував порядок і затишок...

Поруч із Віталієм завжди було надійно та радісно, всі охоче сприймали його роль емоційного лідера. Маючи гостре око художника та природне почуття гумору, він був надзвичайно дотепною, меткою на вигадки людиною, любив робити влучні, обмірковані подарунки, витворювати тут і тепер, «із нічого» бодай маленьке свято для ближніх – дорослих, малих і старих. Здається, ніхто не вмів так, як він, радіти кожній миті життя, сповнювати її справжньою розкішшю вільного, доброзичливого людського спілкування.

Зі своєю душевною широтою і відкритістю Віталій поступово стає виразником і поборником – чому не сказати: лицарем? – сукупного духу інститутської філософської сім’ї, збирачем і захисником її колективної пам’яті. Якби не він, хто б іще переймався організацією конференцій і читань, присвячених вшануванню українських філософів недавньої та нинішньої доби, виданням їхніх творів? Невипадково саме йому належить унікальна на сьогодні в Україні книжка нарисів про спадщину українських філософів-шістдесятників «У пошуках невтраченого часу» (2002), що вже ставала предметом важового обговорення на шпальтах «Критики».

Востаннє Віталій був в Інституті 11 жовтня 2005 року, якраз на день народження Олександра Яценка. Зібравши свій відділ і найближчих колег, він незвично тихим голосом говорив про те, що є речі, без яких у крайньому разі можна обійтись, є речі потрібні, але як не зробиш їх – минеться, а є такі, котрі за будь-яких обставин, хоч там що, а робити мусиш.

...Про відхід Віталія личило би сказати так, як він сам умів сказати про смерть своїх друзів. Нездатні на це, завершимо своє слово самою лише констатацією: з-поміж усього розмаїття втілень, у яких здатне постати перед нами «полісутнісне homo», Віталієвій натурі найбільшою мірою суголосним – звісно, відносно й неповно, але все-таки – залишився образ *hominis gaudialis*, людини радісної. Таким ми його пам’ятатимемо.

В. Табачковський Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності»

Київ: Видавець ПАРАПАН, 2005

Бодріаром: світоглядне навіювання сучасного світу мас-медій та реклами має свою мету: створення ідеальної соціальної істоти, коли замість *свободи бути собою* стверджується прийнятна *свобода володіти речами*.

Окремі магістральні напрями розмислу книжки є своєрідним продовженням і розвитком попередніх праць Віталія Табачковського, тож хотілося б сподіватися, що згодом побачимо виданими і його ранні твори. Тоді весь корпус ідей одного з чільних представників київського світоглядно-антропологічного напрямку постане перед нами як неповторний Всесвіт, бо з відходом київського філософа він усе одно присутній щоразу, коли мандрівка його рядками триває.

Юлія Смець-Доброносова